

Ukrainasta siirtymään joutuneiden oleskelu Suomessa

1 Johdanto

Tämän asiakirjan on tarkoitus toimia viranomaisten yhteisenä muistiona Ukrainasta siirtymään joutuneiden Suomessa oleskeluun liittyviin kysymyksiin ja tukea viranomaisten sisäisten ohjeistusten sekä kuntien ohjeistuksen laatimisessa sekä kansalaisten kysymyksiin vastaamisessa. Tiedon yhteen kokoaminen myös tukee mahdollisten ongelmatilanteiden tunnistamista ja ratkaisujen löytämistä.

Ukrainasta siirtymään joutuneilla on mahdollisuus hakea tilapäistä suojelua, joka otettiin ensimmäistä kertaa käyttöön 4.3.2022. Tämä on ensimmäinen kerta, kun Suomessa myönnetään tilapäiseen suojeluun perustuvia oleskelulupia, joten käytännön järjestelyt ja ohjeistus niin hakemusten rekisteröinnin, päätöksenteon ja luvan saajille tarjottavien palveluidenkin osalta ovat muotoutumassa. Muistiossa käsitellään tilapäisen suojelun myöntämiseen liittyviä menettelyitä sekä tilapäisen suojelun asemaan liittyviä oikeuksia, palveluita ja etuuksia. Ukrainasta siirtymään joutuneilla on edelleen mahdollisuus hakea myös muita oleskelulupia eivätkä kaikki tulijat välttämättä halua hakeutua suojelun piiriin. Käsillä oleva muistio kattaa siksi myös muihin oleskelulupiin liittyvät menettelyt.

Muistion lopussa käsitellään myös oleskelua Suomessa ilman oleskelulupaa. Ukrainasta on saapunut Suomeen ihmisiä sekä viisumivapaasti että ilman voimassa olevaa oleskeluoikeutta. Ukrainalaiset biometrisen passin haltijat voivat oleskella Schengen-alueella eli myös Suomessa viisumivapaasti 90 päivän ajan. Kaikilla ukrainalaisilla tai Ukrainasta siirtymään joutuneilla muiden maiden kansalaisilla ei kuitenkaan välttämättä ole viisumivapauteen oikeuttavaa asiakirjaa tai viisumia.

Muistio on koottu sisäministeriön johdolla ja sen laatimiseen ovat osallistuneet työ- ja elinkeinoministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, valtiovarainministeriö, ulkoministeriö, maa- ja metsätalousministeriö, Maahanmuuttovirasto, Poliisihallitus, Rajavartiolaitos, Digi- ja väestötietovirasto ja Kansaneläkelaitos. Muistio kuvaa toimintatapoja 17.3.2022 ja sitä tullaan päivittämään sitä mukaa kun tarkentavaa ohjeistusta valmistuu viranomaisten välisessä yhteistyössä. Muistion pohjalta voidaan laatia myös tarkentavia teemakohtaisia ohjeistuksia eri viranomaisten toimesta.

2 Tilapäinen suojelu

EU:n neuvosto on tehnyt päätöksen aktivoida ensimmäistä kertaa tilapäisen suojelun direktiivi. Päätös tuli voimaan 4.3. ja tästä lähtien Suomessa on voitu myöntää tilapäistä suojelua neuvoston päätökseen kuuluvalla ryhmälle. Neuvoston päätös määrittää suojelun

kohderyhmän ja sen, mistä päivästä alkaen suojelua myönnetään. Muilta osin suojelun sisältö käy ilmi suoraan direktiivistä.

Tilapäisen suojelun direktiivi on tarkoitettu joukottaisen maahantulon tilanteita varten, joissa EU-alueelle saapuu kolmansien maiden kansalaisia, jotka eivät voi palata kotimaahansa erityisesti sodan, väkivallan tai ihmisoikeusloukkausten takia. Sen on tarkoitus tarjota nopeasti, turvapaikkamenettelyä kevyemmässä prosessissa, suojelua tarkasti rajatulle joukolle ihmisiä, jotka joutuvat yllättäen ja tilapäisesti pakenemaan kotialueeltaan.

Neuvoston päätöksen nojalla Suomi ja kaikki EU-maat ovat velvollisia myöntämään tilapäistä suojelua määritetyille ryhmälle sen vuoden aikana, kun päätös on voimassa. Päätöstä suojelun antamisesta voidaan tarvittaessa pidentää kuuden kuukauden jaksoissa, yhteensä enintään kolmeen vuoteen. Jos tilanne muuttuisi ja EU:ssa katsottaisiin, että Ukrainaan olisi mahdollista palata turvallisesti ja pysyvästi, suojelu voitaisiin myös neuvoston päätöksellä päättää lyhyemmässäkin ajassa.

2.1 Tilapäisen suojelun saajat

EU:n neuvoston päätös kattaa seuraavat ryhmät:

1. Ukrainan kansalaiset ja heidän perheenjäsenensä
2. Ukrainassa kansainvälistä suojelua saaneet henkilöt ja heidän perheenjäsenensä
3. muut Ukrainassa pysyvästi asuneet, jotka eivät voi palata kotimaahansa

Kaikkien ryhmien osalta vaatimuksena on, että henkilön on tullut asua Ukrainassa ja lähteä sieltä Venäjän suurhyökkäyksen alettua eli 24.2.2022 tai sen jälkeen.

Neuvoston päätös jättää jäsenmaille tiettyä harkintavaltaa määrittää suojelun tarkka kohderyhmä. Suomessa valtioneuvosto päätti 7.3. laajentaa tilapäisen suojelun alaa koskemaan Suomessa myös seuraavia ryhmiä:

4. Ukrainan kansalaiset ja heidän perheenjäsenensä, jotka pakenivat Ukrainasta vähän ennen 24.2. eivätkä konfliktin seurauksena voi palata.
5. Muut Suomessa jo oleskelevat tai Suomeen saapuneet Ukrainan kansalaiset ja heidän perheenjäsenensä.
6. Ukrainassa laillisesti (muutenkin kuin pysyvästi) oleskelleet EU:n ulkopuolisten maiden kansalaiset, jotka eivät voi palata kotimaahansa.

2.2 Tilapäisen suojelun myöntämiseen liittyvä menettely

Tilapäistä suojelua koskeva hakemus jätetään poliisille tai rajavartiolaitosviranomaisille. Poliisi on keskittänyt tilapäisen suojelun hakemuksen vastaanoton tietyille toimipisteille. Hakemusta jätettäessä kaikkien Ukrainasta tulevien suojelua pyytävien oletetaan kansalaisuudesta riippumatta hakevan tilapäistä suojelua. He voivat tämän lisäksi hakea myös turvapaikkaa.

Myös Ukrainasta yksin tulleiden alaikäisten oletetaan hakevan tilapäistä suojelua, vaikka he eivät osaisikaan tätä ilmaista.

Poliisi tai rajavartiolaitos selvittävät hakijalta seuraavat tiedot: henkilöllisyystiedot (nimet, syntymäaika- ja paikka, kansalaisuus, asuinpaikka); henkilöllisyysasiakirjojen tiedot; henkilöllisyysasiakirjojen aitous; millainen oleskelupa hänellä on Ukrainaan, jos hakija ei ole Ukrainan kansalainen; oleskelulupakortintiedot, jos hakija ei ole Ukrainan kansalainen; perhesiteet (vanhempien, lasten, sisarusten ja puolison/avopuolison henkilötiedot); Ukrainasta lähtöpäivä; hakeeko hakija tilapäisen suojelun lisäksi turvapaikkaa. Hakijalle kerrotaan hakemuksen jättämisen yhteydessä tilapäisen suojelun ja turvapaikan erot.

Hakemukset käsitellään nopeasti Maahanmuuttovirastossa varmistamalla, että hakija täyttää kaikki tilapäisen suojelun ehdot eikä ole tullut ilmi seikkoja, joiden vuoksi oleskelulupa tilapäisen suojelun perusteella tulisi jättää myöntämättä. Lähtökohtana on, ettei hakijoita tarvitse enää Maahanmuuttovirastossa kuulla, koska poliisi tai rajavartiolaitos selvittää jo hakemusta vastaanottaessaan tilapäisen suojelun edellytykset. Hakijaa kuitenkin kuullaan Maahanmuuttovirastossa, jos on epäselvyyttä hänen henkilöllisyydestään tai jos hänen katsotaan olevan vaaraksi yleiselle järjestykselle tai turvallisuudelle tai on ilmennyt perusteita, joiden vuoksi hänet olisi poissuljettava kansainvälisestä suojelusta (UlkL 87 §:n 2 mom). Turvapaikkahakemuksen käsittely keskeytyy automaattisesti, jos hakija saa tilapäistä suojelua.

Jos hakija täyttää tilapäisen suojelun edellytykset, myönnetään hänelle oleskelulupa 4.3.2023 saakka. Jos hakija ei täytä edellytyksiä, hänelle tehdään kielteinen päätös. Ukrainan kansalaisilla on oikeus liikkua Schengen-alueella 90 päivän ajan 180 päivän jakson aikana. Henkilö, jolla on tilapäiseen suojeluun perustuva oleskelulupa Suomessa, ei voi nauttia etuuksista toisessa jäsenvaltiossa.

2.2.1 Oikeusapu ja valitusoikeus

Ulkomaalaisen oikeudesta saada oikeusapua säädetään ulkomaalaislain 9 §:n 1 momentin viittaussäännöksen mukaan oikeusapulaisissa. Oikeusapulain 1 §:n mukaan oikeusapua annetaan valtion varoin henkilölle, joka tarvitsee asiantuntevaa apua oikeudellisessa asiassa ja joka taloudellisen asemansa vuoksi ei kykene itse suorittamaan sen hoitamisen vaatimia menoja.

Oikeusapulain 2 §:n 2 momentin mukaan henkilölle, jolla ei ole kotikuntaa Suomessa taikka koti- tai asuinpaikkaa toisessa Euroopan unionin jäsenvaltioissa tai Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa, annetaan oikeusapua, jos henkilön asiaa käsitellään Suomen tuomioistuimessa tai jos oikeusapuun on erityistä syytä. Tilapäisen suojelun hakemuksen rekisteröinti ei ole lähtökohtaisesti erityinen syy oikeusavulle eikä siihen tarvita oikeudellista apua.

Jos tilapäisen suojelun hakija saa kielteisen päätöksen, hänellä on oikeus valittaa päätöksestä hallinto-oikeuteen ja tieto valitusoikeudesta kirjataan päätökseen. Hakijalla on

mahdollisuus saada tähän julkisin varoin kustannettua oikeusapua edellä mainituilla oikeusapulain perusteilla. Samoin, jos henkilö hakee sekä tilapäistä suojelua että turvapaikkaa, hänellä on oikeus hakea ja saada turvapaikka-asiaan oikeusapua samalla tavalla kuin muutkin kansainvälistä suojelua hakevat.

2.3 Perheenyhdistäminen

Ulkomaalaislain 114 §:n mukaan oleskelulupa myönnetään perhesiteen perusteella tilapäistä suojelua saaneen ulkomaalaisen perheenjäsenelle, jos perheenkokoaja asuu Suomessa tai hänelle on myönnetty oleskelulupa Suomeen muuttoa varten ja hakijan ei katsota vaarantavan yleistä järjestystä, turvallisuutta tai kansanterveyttä. Jos jälkimmäisenä mainittuja seikkoja ilmenee, suoritetaan kokonaisharkinta, jossa otetaan huomioon perheenkokoajan mahdollisuus viettää perhe-elämää hakijan kanssa jossain kolmannessa maassa. Lisäksi kokonaisharkintaa suoritettaessa otetaan huomioon se, että ehdotonta estettä perheenkokoajan paluulle kotimaahan ei ole. Oleskeluluvan myöntäminen edellyttää, että ulkomaalaisen toimeentulo on turvattu.

Lisäksi ulkomaalaislain 115 §:n mukaan oleskelulupa myönnetään tilapäistä suojelua saaneen ulkomaalaisen muulle omaiselle kuin perheenjäsenelle, jos oleskeluluvan epääminen olisi kohtuutonta sen vuoksi, että asianomaisten on Suomessa tarkoitus jatkaa aikaisemmin viettämäänsä kiinteää perhe-elämää tai että omainen on täysin riippuvainen Suomessa asuvasta perheenkokoajasta. Kokonaisharkinnan osalta huomioidaan 114 §:ssä mainitut seikat. Myös toimeentuloedellytys soveltuu, paitsi jos oleskelulupa myönnetään Suomeen yksin tulleen alaikäisen lapsen ulkomailla olevalle alaikäiselle sisarukselle, jos sisarukset ovat asuneet yhdessä ja jos heidän vanhempansa eivät ole elossa tai näiden olinpaikka on tuntematon.

Perheenyhdistämisen osalta on tärkeää huomioida, että tilapäisen suojelun kohderyhmään kuuluvat Suomessa myös Ukrainan kansalaisten perheenjäsenet. Tilapäistä suojelua ei kuitenkaan voi hakea ulkomailta tai Suomen edustustosta käsin. Lisäksi perheenyhdistämistä koskevat hakemukset voivat tulla kyseeseen erityisesti tilapäistä suojelua saaneiden muiden kuin Ukrainan kansalaisten kohdalla. Perhesiteeseen perustuvaa oleskelulupaa haetaan joko ulkomailla Suomen edustustossa tai Suomessa Maahanmuuttovirastossa.

2.4 Kirjaaminen väestötietojärjestelmään ja kotikuntamerkintä

Tilapäistä suojelua saavat kirjataan lähtökohtaisesti väestötietojärjestelmään oleskeluluvan myöntämisen yhteydessä ja he saavat henkilötunnuksen, joka kirjataan oleskelulupakorttiin. Mikäli henkilö ei ole myönteisen oleskeluluvan yhteydessä saanut henkilötunnusta, tulee hänen esittää sitä koskeva pyyntö Digi- ja väestötietovirastolle. Tilapäiseen suojeluun perustuvan oleskeluluvan saavalla henkilöllä ei kuitenkaan lähtökohtaisesti määrätä kotikuntaa, ellei hän täytä kotikuntalain 4 §:n edellytyksiä. Tilapäistä suojelua saavan ensimmäinen tällä perusteella myönnetty tilapäinen oleskelulupa on voimassa 4.3.2023 saakka eikä hän siten täytä kotikuntalain 4 §:n 1 momentin 5 kohdan edellytystä vähintään yhden vuoden tilapäisestä oleskeluluvasta. Edellytys voi kuitenkin täytyä, jos henkilön

peräkkäisten tilapäisten oleskelulupien voimassaoloaika yhteensä on vähintään yksi vuosi. Kotikunnan saaminen edellyttää tällöin lisäksi, että henkilöllä on olosuhteet kokonaisuudessaan huomioon ottaen tarkoitus jäädä vakinaisesti Suomeen asumaan. Kotikunnan voi saada myös kotikunnan 4 kohdan mukaisesti silloin, jos henkilön perheenjäsenellä on Suomessa kotikunta. Jos tilapäistä suojelua ei saa kotikuntaa, voi hän ilmoittaa tilapäisen osoitteensa väestötietojärjestelmään.

2.5 Oikeus vastaanottopalveluihin

Tilapäistä suojelua saavat kuuluvat vastaanottolain soveltamisalaan. Vastaanottoilaisissa säädetyn tarkoituksena on turvata tilapäistä suojelua saavan toimeentulo ja huolenpito. Tilapäistä suojelua saavan on mahdollista saada erilaisia vastaanottopalveluita. Myös tilapäistä suojelua hakeneiden on mahdollista saada vastaanottopalveluita (HE 266/2010 vp). Tilapäistä suojelua saava on vastaanottopalveluiden osalta pääosin turvapaikanhakijaa vastaavassa asemassa. Vastaanottolain 13 §:n mukaan vastaanottopalvelut järjestää se vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi henkilö rekisteröidään. Tilapäistä suojelua saavalle annetaan vastaanottolain nojalla vastaanottolain mukaisia vastaanottopalveluja, joita ovat majoitus, vastaanotto- ja käyttöraha, terveydenhuoltopalvelut ja välttämättömät sosiaalipalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut sekä työ- ja opintotoiminta. Vastaanottopalveluina voidaan järjestää myös ateriat.

Vastaanottopalveluita järjestetään käytännössä keskuksissa ja keskusten ulkopuolisten palveluntuottajien toimesta. Vastaanottokeskuksissa työskentelee esimerkiksi sosiaalipalvelujen työntekijöitä ja terveydenhuollon palveluita järjestetään keskuksissa työskentelevien hoitajien työnä, yksityisiltä palveluntuottajilta hankittavilla ostopalveluina ja julkisten palveluntuottajien järjestäminä palveluita, joista aiheutuneet kulut korvataan. Vastaanottokeskusten toimintaa kuuluu myös muuta käytännön toimintaa kuin vastaanottopalvelut, kuten eri asioihin annettu ohjaus ja neuvonta, tiedonantaminen ja turvallisuustyö. Vastaanottokeskusten käytännön toiminnan ohjaus, suunnittelu ja valvonta kuuluu vastaanottolain 8 §:n mukaan Maahanmuuttovirastolle. Alla olevassa käsitellään joitakin vastaanottopalveluita.

2.5.1 Majoitus

Tilapäistä suojelua saavan on mahdollista majoittua vastaanottokeskukseen tai hän voi halutessaan järjestää majoituksen itse keskuksen ulkopuolella. Majoituksen järjestäminen itse on mahdollista koko vastaanottoajan. Vastaanottokeskus rekisteröi asumisensa itse järjestävän asiakkaan niin sanotuksi yksityismajoitusasiakkaaksi, kun häneltä on saatu vastaanottolain 18 §:n ensimmäisen momentin mukaiset selvitykset yksityismajoituksesta. Asiakkaan on ilmoitettava kirjallisesti osoitteensa ja esitettävä vuokrasopimus tai muu selvitys yksityismajoituksesta vastaanottokeskukselle, jonka asiakkaaksi hänet on rekisteröity. Asiakkaan tulee majoittua tosiasiallisesti ilmoittamassaan osoitteessa.

Yksityismajoituksessa asumista varten majoittujalle ei myönnetä erillistä tukea. Majoituksensa itse järjestävä saa muut vastaanottopalvelut kuin majoituksen ja siihen

mahdollisesti liittyvät ateriat siltä vastaanottokeskukselta, jonka asiakkaaksi hänet on rekisteröity. Maahanmuuttovirasto tai vastaanottokeskus ei maksa korvauksia yksityismajoitusta tarjoaville henkilöille.

Asiakas voi halutessaan siirtyä yksityismajoituksesta majoittumaan vastaanottokeskukseen. Asiakas ei päättä, mihin vastaanottokeskukseen majoittuu, vaan paikka katsotaan vastaanottojärjestelmän tilanteen mukaan. Tarvittaessa vastaanottoyksikön tilannekeskus kartoittaa vapaita keskusmajoituspaikkoja. Asiakkaan palvelutarve voi vaikuttaa keskuspaikan sijaintiin.

2.5.2 Vastaanottokeskuksen sosiaali- ja terveystyöpalvelut

Vastaanottolain 25 §:n perusteella tilapäistä suojelua saavalla on oikeus saada sosiaalihuoltolain 14 §:ssä tarkoitettuja sosiaalipalveluja, jos sosiaalihuollon ammattihenkilö arvioi ne välttämättömiksi sinä aikana, jona henkilö on oikeutettu vastaanottopalveluihin. Sosiaalihuoltolain 15 §:ssä tarkoitettua sosiaalityötä ja 16 §:ssä tarkoitettua sosiaaliohjausta tekee vastaanottokeskuksessa sosiaalihuollon ammattihenkilö. Työhön kuuluu neuvontaa, ohjausta, sosiaalisten ongelmien selvittämistä ja muita tukitoimia, jotka ylläpitävät ja edistävät yksilöiden ja perheen turvallisuutta ja suoriutumista sekä yhteisöjen toimivuutta. Vastaanottolain 26 §:n perusteella tilapäistä suojelua saavalle annetaan terveydenhuoltopalvelut samoin perustein kuin henkilölle, jolla on kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta Suomessa. Vastaanottolain 7 §:n mukaan valtio korvaa vastaanottolaissa tarkoitettua toiminnasta aiheutuvat kustannukset valtion talousarvion rajoissa. Maahanmuuttovirasto maksaa palvelujen tuottajalle korvauksen vastaanottopalveluiden järjestämisestä.

Vastaanottokeskuksissa työskentelee sosiaalityöntekijöitä ja sosiaaliohjaajia. Määrä riippuu keskuksen koosta. Sosiaalipalveluiden osalta myös yksityismajoituksessa olevan tilapäistä suojelua saavan tulee ensisijaisesti olla yhteydessä keskuksen sosiaalipalvelujen henkilöstöön siinä vastaanottokeskuksessa, jossa hän on kirjoilla.

Vastaanottokeskuksissa työskentelee terveydenhoitajia ja sairaanhoitajia. Myös heidän määränsä riippuu keskuksen koosta. Terveydenhuoltopalveluihin hakeutumisen osalta myös yksityismajoituksessa oleva asiakas on pääsääntöisesti yhteydessä sen vastaanottokeskuksen terveydenhuollon henkilöstöön siinä keskuksessa, jossa hän on kirjoilla. Uusille asiakkaille tarjotaan mahdollisuutta terveystarkastukseen maahantulon jälkeen. Osan tilapäistä suojelua saavien sosiaali- ja terveystyöpalveluista tuottaa kunta: ks. kohta 2.6.3.

2.5.3 Vastaanottoraha

Vastaanottolain 14 §:n mukaisesti tilapäistä suojelua saavalle myönnetään vastaanottoraha ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon turvaamiseksi ja itsenäisen selviytymisen edistämiseksi, jos hän on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, muista tuloistaan tai varoistaan, itseensä nähden elatusvelvollisen

huolenpidolla tai muulla tavalla. Vastaanottorahan perusosa kattaa vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot (ml. välttämättömät lääkemenot), paikallisliikenteen ja puhelimen käytöstä aiheutuvat menot ja vastaavat muut henkilön ja perheen jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot sekä ruokamenot silloin, kun vastaanottokeskus ei järjestä ateriapalvelua. Täydentävä vastaanottoraha kattaa henkilön tai perheen erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvat tarpeelliseksi harkitut menot.

Vastaanottoraha määrästä säädetään vastaanottolain 20 §:ssä. Vastaanottorahan määrä on vastaanottorahan perusosalla katettavien menojen ja vähäistä suurempien terveydenhuoltomenojen sekä käytettävissä olevien tulojen ja varojen erotus. Vastaanottorahaa hakevan ja hänen perheensä tulot ja varat otetaan huomioon vastaanottorahaa myönnettäessä toimeentulotuesta annetussa laissa säädetyllä tavalla. Tarkemmat tiedot vastaanottorahan määrästä löytyvät Maahanmuuttoviraston sivuilta. Vastaanottoraha voidaan maksaa käteisenä tai vastaanottokeskuksen kautta saatavalle prepaid-maksukortille tai asiakkaan henkilökohtaiselle pankkitilille.

2.6 Oikeus muihin valtion ja kuntien palveluihin ja etuuksiin

2.6.1 Kotoutumiseen liittyvät palvelut

Lakia kotoutumisen edistämisestä sovelletaan henkilöön, jolla on ulkomaalaislaissa tarkoitettu voimassa oleva oleskelulupa Suomessa. Maahanmuuttajalle voidaan tehdä kotoutumislain 9 §:ssä tarkoitettu alkukartoitus, jossa arvioidaan alustavasti maahanmuuttajan työllistymis-, opiskelu- ja muut kotoutumisvalmiudet sekä kielikoulutuksen ja muiden kotoutumista edistävien toimenpiteiden ja palvelujen tarpeet. Alkukartoituksessa selvitetään tätä tarkoitusta varten tarvittavassa laajuudessa maahanmuuttajan aikaisempi koulutus, työhistoria, kielitaito sekä tarvittaessa muut työllistymiseen ja kotoutumiseen vaikuttavat seikat.

Kotoutumislain 10-12 §:n mukaan kunta käynnistää alkukartoituksen ja tekee kotoutumissuunnitelman maahanmuuttajalle, joka saa muuten kuin tilapäisesti toimeentulotuesta annetun lain mukaista toimeentulotukea. Koska tilapäistä suojelua saava saa vastaanotto- ja käyttörahaa, eikä toimeentulotukea, kunnalla ei ole velvollisuutta käynnistää alkukartoitusta tilapäistä suojelua saavalle henkilölle. Työ- ja elinkeinotoimisto tai kunta voi kuitenkin käynnistää alkukartoituksen myös sitä pyytäneelle muulle maahanmuuttajalle, jos tämän arvioidaan sitä tarvitsevan. Alkukartoitus käynnistetään kahden kuukauden kuluessa asiakkuuden alkamisesta tai alkukartoitusta koskevasta pyynnöstä. Koska tilapäistä suojelua saavat ovat vastaanottolain piirissä, työvoiman ulkopuolella olevien tilanne kartoitetaan ensisijaisesti vastaanottokeskuksessa. Jos kunta järjestää alkukartoituksen muulle maahanmuuttajalle, joka ei esimerkiksi ikänsä vuoksi ole hakeutumassa TE-toimistoon työnhakijaksi, kunnalle voidaan maksaa laskennallista korvausta alkukartoituksen järjestämisestä aiheutuneista kustannuksista kotoutumislain 50 §:n mukaisesti. Tilapäistä suojelua saavat eivät kuulu kotoutumislain kuntaanosoittamista koskevien säännösten soveltamisalaan, joten heitä ohjataan kuntiin kotoutumislain 5 luvussa

tarkoitettulla tavalla eikä kunnille makseta kotoutumislain 6 luvun mukaisia valtion korvauksia lukuun ottamatta korvausta kunnan tekemästä alkukartoituksesta.

2.6.2 Työnteko-oikeus ja työllisyyteen liittyvät palvelut

Tilapäistä suojelua saavilla on rajoittamaton työnteko-oikeus välittömästi tilapäisen suojelun oleskeluluvan myöntämisen jälkeen (UlkL 78 § 3 mom. 3-kohta). Tilapäistä suojelua saava voi rekisteröityä TE-toimistossa työnhakijaksi, mutta ilman kotikuntamerkintää heitä ei voitaisi ohjata työllisyyden kuntakokeilun asiakkaaksi. Näin ollen tilapäistä suojelua saavat ovat oikeutettuja työttöminä työnhakijoina TE-toimiston järjestämään alkukartoitukseen ja sen pohjalta tarvittaessa laadittavaan kotoutumissuunnitelmaan, ja he voivat osallistua kotoutumiskoulutukseen sekä julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain mukaisiin palveluihin, kuten työnvälitys, tieto- ja neuvontapalvelut, osaamis- ja ammattitaitokartoitukset, työkyvyn arviointi, yrittäjävalmiuksien arviointi, ammatinvalinta- ja uraohjaus, työkokeilu ja palkkatuki.

Työttömyysturvalain 2 luvun 2 §:n mukaan henkilöllä, joka ei ole Suomen kansalainen, ei ole oikeutta työmarkkinatukeen, jos hänellä on oikeus ansiotyöhön tilapäisen oleskeluluvan perusteella. Näin ollen tilapäiseen suojeluun perustuva oleskelulupa ei oikeuta työmarkkinatukeen.

Tilapäistä suojelua saavien osaamista voidaan kartoittaa vastaanottokeskuksissa kirjaamalla heistä ulkomaalaisasioiden asiankäsittelyjärjestelmään (UMA-järjestelmä) osaamiskartoitus, jossa selvitetään henkilön koulutus, työkokemus, yleiset taidot, vapaaehtoistoiminta, vastaanottokeskuksen työ- ja opiskelutoiminta, tulevaisuuden suunnitelmat. Myös työ- ja opiskelutodistukset voidaan tallentaa järjestelmään.

2.6.3 Sosiaali- ja terveystalvet

Tilapäistä suojelua saavien henkilöiden sosiaali- ja terveystalvet järjestetään pääsääntöisesti vastaanottojärjestelmän toimesta yllä esitetyllä tavalla. Kuitenkin esimerkiksi erikoissairaanhoido, ympärivuorokautinen terveydenhuollon päivistys, synnytykset ja yleisesti myös suun terveydenhuolto tuotetaan julkisen palvelujärjestelmän toimesta. Samoin äitiys- ja lastenneuvolapalvelut sekä ehkäisyneuvolan palvelut on tällä hetkellä tuotettu yhteistyössä kuntien kanssa. Sosiaalihuollon osalta kunnalle kuuluvat kiireelliset sosiaalihuollon tehtävät ml. lastensuojelu. Lasten sosiaali- ja terveystalvetuista tarkemmin kohdassa 2.8.4. Lisäksi sosiaalihuoltolain nojalla tulee järjestää sosiaalipäivistystä, jolla tarkoitetaan välttämättömien ja kiireellisten sosiaalipalvelujen ja muiden tukitoimien järjestämistä siten, että henkilön tarvitsema välitön turva ja huolenpito voidaan antaa erilaisissa sosiaalisissa hätä- ja kriisitilanteessa vuorokauden ajasta. Maahanmuuttovirasto maksaa edellä mainituista palveluista korvauksen palvelun tuottajalle. Koronarokotteet tilapäistä suojelua saavat muiden vastaanottokeskuksen asiakkaiden tapaan kunnan rokotuspisteistä.

Henkilöllä on oikeus saada kiireellisiä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita kunnan järjestämistä vastuulla, jos hän ei ole hakenut tilapäistä suojelua tai käynnistänyt turvapaikanhakuprosessia. Katso tarkemmin kohdassa 5.3.1 .

2.6.4 Kelan asumisperusteiset etuudet

Tilapäisen suojelun perusteella myönnettävä oleskelulupa ei ole suoraan peruste saada Kelan asumisperusteisia etuuksia, kuten asumistukea, lapsilisää ja sairausvakuutuksen etuuksia. Toisaalta tilapäinen suojelu ei estä oikeutta Kelan asumisperusteisiin etuuksiin, kun etuutta hakevan henkilön katsotaan asuvan Suomessa vakinaisesti. Asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa annetun lain mukaan Suomeen tulevan henkilön Suomeen muuton ja maassa asumisen vakinaisuus ratkaistaan kokonaisharkinnalla henkilön hakiessa jotain etuutta. Ukrainasta tulevan henkilön kohdalla otetaan huomioon kotikuntalain 4 §:ssä todetut seikat (ks. kohta kirjaaminen väestörekisteriin ja kotikunta). Kela ei ole sidottu digi- ja väestötietoviraston kotikuntaa koskevaan ratkaisuun.

Työntekijällä on oikeus eräisiin Kelan etuuksiin työskentelyn aloittamisesta lukien, vaikka hänen ei katsota asuvan Suomessa vakinaisesti. Työskentelyyn perustuvan sosiaaliturvan edellytyksenä on vähintään 741,75 euron kuukausiansio. Edellytyksen täyttävällä työntekijällä on oikeus sairausvakuutuksen etuuksiin ja vammaisetuuksiin. Lisäksi karttuu kansaneläkkeen asumisaikaa. Esimerkiksi asumistukeen ei ole oikeutta. Tilapäinen oleskelulupa ei mahdollista työmarkkinatuen maksamista työntekijän jäädessä työttömäksi.

2.7 Opiskelu

Tilapäisen suojelun direktiivin 14 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on annettava tilapäistä suojelua saaville alle 18-vuotiaille mahdollisuus hakeutua koulutusjärjestelmään samoin edellytyksin kuin vastaanottavan jäsenvaltion kansalaisille. Jäsenvaltiot voivat määrätä, että mahdollisuus hakeutua koulutukseen koskee ainoastaan yhteiskunnan kustantamaa perusopetusta. Jäsenvaltiot voivat antaa tilapäistä suojelua saaville aikuisille mahdollisuuden hakeutua yleiseen koulutusjärjestelmään. Jäsenvaltioiden on annettava tilapäistä suojelua saaville henkilöille lupa enintään tilapäisen suojelun ajan työskennellä toisen palveluksessa tai itsenäisenä ammatinharjoittajana ammattiin sovellettavia sääntöjä noudattaen ja osallistua aikuisille tarkoitettuun koulutukseen, ammattikoulutukseen ja käytännön työharjoitteluun.

2.7.1 Aikuisten perusopetus ja vapaa sivistystyö

Tilapäistä suojelua saavat voivat halutessaan hakeutua aikuisten perusopetukseen ja vapaan sivistystyön koulutukseen. Henkilö voi hakea opiskelupaikkaa ja ottaa vastaan opiskelupaikan, jos hän täyttää kyseessä olevan koulutuksen opiskelijavalintakriteerit. Opiskelijat otetaan koulutukseen opetuksen järjestäjän tai oppilaitoksen ylläpitäjän päättämällä tavalla. Vapaassa sivistystyössä opetus on pääsääntöisesti maksullista. Vapaan sivistystyön opiskelijamaksujen alentamiseen tarkoitettujen opintotieliaavustukset on rajattu henkilöille, joilla on kotikunta Suomessa.

Suomen/ruotsin kielen koulutuksia voivat koulutusjärjestelmässä toteuttaa yli 17-vuotiaille ja aikuisille vapaan sivistystyön oppilaitokset. Koulutus on lähtökohtaisesti opiskelijalle maksullista, mikäli hänelle ei ole laadittu kotoutumissuunnitelma, johon kyseinen koulutus on hyväksytty.

2.7.2 Lukiokoulutus ja ammatillinen koulutus

Myös ammatilliseen koulutukseen ja lukiokoulutukseen on vapaa hakeutumisosoikeus. Tilapäistä suojelua saavat henkilöt voivat siis vapaasti hakeutua ammatilliseen koulutukseen ja lukiokoulutukseen samoin edellytyksin kuin Suomen kansalaiset. Poikkeuksena tästä on maahanmuuttajille ja vieraskielisille järjestettävä lukio-opintoihin valmistava koulutus (LUVA), jonka opiskelijaksi ottamisen edellytyksistä on säädetty erikseen. LUVA-koulutuksen järjestäminen päättyy 31.7.2022, jonka jälkeen kyseinen koulutus yhdistyy uuteen tutkintokoulutukseen valmentavaan koulutukseen (TUVA). TUVA-koulutuksen opiskelijaksi ottamisessa ei ole säädetty vastaavia erityisedellytyksiä.

Ammatillista koulutusta voidaan järjestää myös työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä koulutussopimukseen perustuvana koulutuksen tai oppisopimuskoulutuksena. Koulutussopimukseen perustuvassa koulutuksessa opiskelija hankkii osaamista työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä, mutta ei ole työsuhteessa. Oppisopimuskoulutus puolestaan perustuu 15 vuotta täyttäneen opiskelijan ja työnantajan väliseen kirjalliseen määräaikaan perustuvaan työsopimukseen. Jos tilapäistä suojelua saava henkilö hakeutuu ammatilliseen koulutukseen, hän voi suorittaa sitä myös koulutussopimukseen tai oppisopimukseen perustuvana koulutuksena, jos näitä koulutuksen toteuttamismuotoja koskevat edellytykset muutoin täyttyvät.

Opetus lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa on pääosin maksutonta. Kuitenkin lukiokoulutuksessa muulla opetuskielellä kuin suomen, ruotsin, saamen, romani- tai viittomakielellä järjestämästä opetuksesta voidaan periä kohtuullisia maksuja. Ammatillinen perustutkintokoulutus on maksutonta, mutta ammattitutkinto- ja erikoisammattitutkintokoulutuksessa sekä niin sanotussa muussa ammatillisessa koulutuksessa koulutuksen järjestäjä voi periä opiskelijalta kohtuullisen opiskelumaksun. Nuorille tarkoitettussa lukiokoulutuksessa ja päätoimisessa perustutkintokoulutuksessa opiskelijalla on oikeus maksuttomaan ateriaan sellaisina päivinä, joina opiskelijan henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma edellyttää opiskelijan läsnäoloa koulutuksen järjestäjän osoittamassa koulutuspaikassa.

Opetuksen edellyttämät oppimateriaalit sekä työvälineet, -asut ja -aineet ovat oppivelvolliselle opiskelijalle maksuttomia. Muiden kuin oppivelvollisten opiskelijoiden tulee itse vastata näistä edellä mainituista tarvikkeista aiheutuvista kustannuksista. Koulutuksen järjestäjä voi kuitenkin vapaaehtoisesti tarjota maksuttomat oppimateriaalit myös muille kuin siihen lakisääteisesti oikeutetuille.

Tietoa opintoihin hakeutumisesta löytyy esimerkiksi Opintopolku.fi-sivustolta tai koulutuksen järjestäjien nettisivuilta. Tietoa ja neuvontaa koulutuksesta saa myös

Ohjaamoista, matalankynnyksen palvelupisteistä (ohjaamo.fi) sekä yleistasolla infofinland.fi-sivustolta.

2.7.3 Korkeakoulutus

Korkeakoulujen osalta opiskelijaksi hakeutuminen tapahtuu normaalia reittiä joko korkeakoulujen yhteishaun tai erillisvalintojen kautta. Ukrainasta siirtymään joutuneille suunnitellaan parhaillaan erillisiä reittejä korkeakouluopintojen jatkamiseksi Suomessa. Tutkintokoulutuksen lisäksi on mahdollista hakeutua avoimen korkeakoulutuksen piiriin. Todennäköistä on, että Ukrainasta siirtymään joutuneet hakeutuvat ensisijaisesti suomalaisten korkeakoulujen englanninkielisen tarjonnan piiriin. Tätä tarjontaa on kattavasti koko Suomessa, yhteensä arviolta 500 englanninkielistä koulutusohjelmaa.

Vieraskielisessä tutkintoon johtavassa koulutuksessa on lukuvuosimaksut EU/ETA-maiden ulkopuolelta tuleville henkilöille, joilla on Suomessa tilapäinen oleskelulupa. Korkeakouluilla on mahdollisuus erilaisin stipendiatkaisuina tai muuten tukea ukrainalaisia opiskelijoita maksuissa. Tilapäisen suojelun lupatyyppi (B) sekä ukrainalaisen opiskelijan kansalaisuus (EU- ETA-maiden ulkopuolisuus) tekee ukrainalaisista lukuvuosimaksuvelvollisia.

Korkeakouluihin voi hakeutua vapaasti, ja kaikki korkeakoulut voivat antaa lisätietoja opintomahdollisuuksista. Suomessa toimii yhdeksän Support Immigrants in to Higher Education in Finland (SIMHE)- korkeakoulua (Jyväskylän yliopisto, Turun yliopisto, Helsingin yliopisto, Vaasan yliopisto ja Metropolia-Ammattikorkeakoulu, Karelia-ammattikorkeakoulu, Savonia-ammattikorkeakoulu, Oulun ammattikorkeakoulu ja Arcada Yrkehögskolan), jotka ovat erikoistuneet maahanmuuttajataustaisten henkilöiden ohjaamiseen ja neuvontaan.

2.7.4 Opintotuki

Muun kuin Suomen kansalaisen opintotukioikeus Suomessa harjoitettaviin opintoihin riippuu oleskeluluvasta. Opintotukilain mukaan ulkomaalaiselle, joka asuu Suomessa vakinaisesti ja jonka maassa oleskelun peruste on muu kuin opiskelu, voidaan myöntää opintotukea, jos hänelle on myönnetty ulkomaalaislaissa tarkoitettu jatkuva (A) tai pysyvä (P) oleskelulupa taikka pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskelulupa (P-EU). Jos ulkomaalainen saa oleskeluluvan tilapäisen suojelun perusteella, hänen Suomessa oleskelunsa peruste on muu kuin opiskelu. Tilapäistä suojelua saavalle opiskelijalle myönnetään kuitenkin tilapäinen(B) oleskelulupa, joten hän ei ole oikeutettu opintotukeen.

Koulumatkatukilain mukaiseen koulumatkatukeen on oikeutettu Suomessa asuva opiskelija, joka opiskelee Suomessa päätoimisesti. Suomessa asuvalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on kotikuntalain mukainen kotikunta Suomessa. Tilapäisen oleskeluluvan saajalla ei ole kotikuntaa Suomessa, joten hänellä ei myöskään ole oikeutta koulumatkatukeen. Lisätietoja opintotuesta löytyy Kelan nettisivuilta.

2.8 Tilapäistä suojelua saavat lapset

Vastaanottolain 5 §:n mukaan sovellettaessa kyseistä lakia kahdeksaatoista vuotta nuorempaan on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin. Lapsen etua arvioitaessa on otettava huomioon, mitä lastensuojelulaissa säädetään lapsen edun arvioimisesta. Vastaanottoilmoituksissa säädettyjä toimenpiteitä toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä vain, jos selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos se on muutoin ilmeisen tarpeetonta. Kaksi vuotta täyttäneelle lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi hallintolain 34 §:n mukaisesti häntä itseään koskevassa asiassa. Lasta koskevat asiat on käsiteltävä kiireellisesti. Tilapäistä suojelua saavalla lapsella on oikeus pääasiassa samoihin vastaanottopalveluihin kuin aikuisellakin (ks. yllä): tässä kohdassa on siksi eritelty ainoastaan nimenomaisesti lapsia koskevia palveluita.

2.8.1 Ilman huoltajaa olevat lapset

Ilman huoltajaa Suomeen saapunut tilapäistä suojelua saavien lapsien majoittamisesta säädetään vastaanottolain 17 §:ssä. Lapsi majoitetaan ryhmäkotiin, tukiasuntolaan (vähintään 16-vuotiaat) tai muuhun lapselle tarkoitettuun majoituspaikkaan. Perustelluista syistä lapsi voi myös majoittua sukulaisten kanssa aikuisten ja perheiden vastaanottokeskuksessa. Vastaanottolain 18 §:n 2 momentin mukaan ilman huoltajaa oleva lapsi voi laissa säädetyn edellytyksin asua myös yksityismajoituksessa. Vastaanottokeskuksen johtaja päättää ilman huoltajaa olevan lapsen siirtymisestä yksityismajoitukseen kuultuaan lasta ja hänen edustajaansa sekä vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijää. Vastaanottokeskus ilmoittaa tiedot ja toimittaa lain edellyttämät selvitykset asuinpaikan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle.

Vastaanottolain 5 luvussa säädetään ilman huoltajaa olevan lapsen edustamisesta. Tilapäistä suojelua saavalle määrätään viivytyksettä edustaja, jos lapsi on Suomessa ilman huoltajaa tai muuta laillista edustajaa. Hakemuksen edustajan määräämisestä tekee vastaanotto- tai järjestelykeskus, jonka asiakkaaksi lapsi on rekisteröity. Ennen hakemuksen tekemistä lasta on kuultava edellä todetulla tavalla (5 § 2 mom). Vastaanotto- tai järjestelykeskuksen johtaja käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä ja varallisuutta koskevissa asioissa, kunnes lapselle on määrätty edustaja.

Ilman huoltajaa olevalle lapselle myönnetään vastaanottorahan sijasta käyttöraha, jos vastaanottokeskus järjestää hänelle täyden ylläpidon.

2.8.2 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuslaki 6 §:n mukaan kunnan on järjestettävä varhaiskasvatusta lapselle, jonka kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta kyseinen kunta on. Lisäksi kunnan on järjestettävä varhaiskasvatusta lapselle, joka asuu kunnassa huoltajiensa työn, opiskelun, sairauden tai vastaavien syiden vuoksi, vaikka lapsella ei ole Suomessa kotikuntaa tai lapsen kotikunta on

kotikuntalain perusteella toinen kunta. Kiireellisissä tapauksissa tai olosuhteiden muutoin niin vaatiessa kunnan on huolehdittava varhaiskasvatuksen järjestämisestä muullekin kunnassa oleskelevalle lapselle kuin kunnan asukkaalle. Kunta voi järjestää varhaiskasvatusta toisessa kunnassa asuvalle lapselle myös muulloin kuin 1–3 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa.

Tilapäistä suojelua saaville ei lähtökohtaisesti määrätä kotikuntaa, joten kunta ei ole velvoitettu järjestämään varhaiskasvatusta kaikille tilapäistä suojelua saaville lapsille. Kunnan on kuitenkin järjestettävä varhaiskasvatus tilapäistä suojelua saavalle lapselle esimerkiksi silloin, jos kun hänen huoltajansa työskentelee tai opiskelee. Varhaiskasvatusta voidaan järjestää tilapäistä suojelua saaville lapsille myös, jos sen arvioidaan tukevan lapsen hyvinvointia ja oppimista.

2.8.3 Oppivelvollisuus sekä perus- ja esiopetus

Oppivelvollisuuslain soveltamisalan mukaan Suomessa vakinaisesti asuvat lapset ovat oppivelvollisia. Lapsi katsotaan Suomessa vakinaisesti asuvaksi, jos hänellä on kotikuntalaisia tarkoitettu kotikunta. Perusopetuslain 4 §:n mukaan kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville 26 §:n 1 momentissa tarkoitetuille oppivelvollisuusikäisille perusopetusta sekä oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna esiopetusta. Tilapäistä suojelua saavat eivät ole oppivelvollisia, koska heillä ei ole kotikuntalain mukaista kotikuntaa. Tilapäistä suojelua saaville tulee kuitenkin järjestää perusopetuslain edellyttämä mahdollisuus osallistua perus- ja esiopetukseen samaan tapaan kuin oppivelvollisuusikäisille turvapaikanhakijalapsille.

Koska tilapäistä suojelua saavat lapset eivät ole oppivelvollisia, oppivelvollisuuslain 4 §:ssä säädetty oppivelvollisuuden suorittamisvaihtoehdoista perusopetuksen suorittamisvelvollisuuden jälkeen ei koske heitä. Tilapäisen suojelun direktiivin 14 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on kuitenkin annettava tilapäistä suojelua saaville alle 18-vuotiaille mahdollisuus hakeutua koulutusjärjestelmään samoin edellytyksin kuin vastaanottavan jäsenvaltion kansalaisille. Perusopetuksen jälkeisiin koulutuksiin hakeutumista on käsitelty tarkemmin tämän muistion opiskelua koskevassa kohdassa.

2.8.4 Lastensuojelu ja lasten sosiaali- ja terveystyö

Vastaanottokeskuksen palveluksessa olevat henkilöt ovat lastensuojelulain 25 §:n nojalla velvollisia viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Lastensuojelulain 26 §:n mukaan lastensuojeluasialla tulee vireille hakemuksesta tai kun sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä on saanut muutoin tietää mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta. Lastensuojeluasialla vireille tulon jälkeen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän on arvioitava välittömästi lapsen mahdollinen kiireellinen lastensuojelun tarve. Lisäksi on tehtävä

sosiaalihuoltolain 36 §:n mukainen palvelutarpeen arviointi, jollei arvioinnin tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta. Palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä selvitetään lastensuojelun tarve, ellei asia ole selvästi luonteeltaan sellainen, ettei lastensuojelun tukitoimia tarvita. Kun turvapaikanhakijalapsella on todettu lastensuojelun tarve, hänellä on oikeus saada lastensuojelulain mukaisia palveluja. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa arvioidaan vastaanottokeskuksen järjestämien palvelujen riittävyys. Vastaanottolain 7 §:n 2 momentin mukaan kunta on oikeutettu laskuttamaan lastensuojelun palveluista aiheutuneista kustannuksista Maahanmuuttovirastoa. Käytännössä kunta laskuttaa sitä vastaanottokeskusta, jonka asiakkaaksi turvapaikanhakija on rekisteröity.

Tilapäistä suojelua saavat lapset voivat käyttää normaalisti perus- ja esiopetuksen yhteydessä järjestettäviä opiskeluhuollon palveluita. Kouluterveydenhuolto on kiinteä osa koulun toimintaa, ja kuuluu kuntien järjestämisvastuulle. Kouluterveydenhuolto on ennalta ehkäisevää toimintaa, ja sairauksien hoito ei kuulu kouluterveydenhuollolle. Jos lapsi ei jostain syystä osallistu perus- ja esiopetukseen, terveydenhuollon palveluista vastaa vastaanottokeskus.

3 Kansainvälisen suojelun hakeminen

Osa Ukrainasta siirtymään joutuneista ehti hakea turvapaikkaa ennen tilapäisen suojelun direktiivin aktivointia tai on jättänyt turvapaikkahakemuksen direktiivin voimaantulon jälkeen. Maahanmuuttovirasto tiedottaa heille mahdollisuudesta hakea tilapäistä suojelua. Aiemmin turvapaikkaa hakenut tilapäisen suojelun kohderyhmään kuuluva henkilö voi jättää tilapäisen suojelun hakemuksen poliisille tai rajaviranomaiselle. Henkilöt, jotka kuuluvat tilapäisen suojelun kohderyhmään ja ovat hakeneet turvapaikkaa siinä vaiheessa, kun tilapäisen suojelun direktiivi oli aktivoitu, mutta tilapäisen suojelun hakemuksia ei Suomessa pystytty rekisteröimään, voivat vireyttää tilapäisen suojelun hakemuksen lomakkeella. Turvapaikkahakemuksen käsittelyä lykätään tilapäisen suojelun ajaksi.

Kun tilapäistä suojelua saaneen ja myös turvapaikkaa hakeneen henkilön tilapäiseen suojeluun perustuva oleskelulupa päättyy, Maahanmuuttovirasto tiedustelee kirjallisesti, haluaako hän turvapaikkahakemuksen käsittelyä jatkettavan. Jos henkilö ilmoittaa haluavansa turvapaikkahakemuksensa käsiteltävän, Maahanmuuttovirasto käsittelee hakemuksen normaalin turvapaikkatutkinnan mukaisesti. Jos henkilö ei halua käsittelyä jatkettavan tai ei vastaa Maahanmuuttoviraston kirjeeseen viimeistään annettuna määräpäivänä, Maahanmuuttovirasto tekee turvapaikkahakemukseen raukeamispäätöksen. Raukeamispäätöksestä ei voi valittaa. Maahanmuuttovirasto tekee turvapaikkahakemukseen raukeamispäätöksen myös, jos tilapäisen suojelun saaja peruuttaa turvapaikkahakemuksensa tai Maahanmuuttovirasto saa tiedon hänen Suomesta poistumisestaan.

Tilapäistä suojelua saavan turvapaikkahakemus voidaan käsitellä tilapäisen suojelun aikana, jos tähän ilmenee perusteltu syy. Maahanmuuttovirasto käsittelee turvapaikkahakemuksen

myös, jos tilapäistä suojelua saavaa ja lisäksi turvapaikkaa hakeneen henkilön maasta poistamisasia tulee vireille.

4 Oleskeluluvan hakeminen

4.1 Yleiset edellytykset ja oleskeluluvan hakeminen

Ukrainasta siirtymään joutuneet voivat halutessaan hakea myös muuta oleskelulupaa riippumatta siitä, ovatko he hakeneet myös tilapäistä suojelua. Tilapäisen suojelun saaminen ei vaikuta muiden oleskelulupien myöntämiseen, lukuun ottamatta opiskelijan oleskelulupaa, jota tilapäistä suojelua saavalle ei voida tällä hetkellä myöntää (opiskelija- ja tutkijalain 2 §:n 2 mom. 1-kohta). Opiskelu on kuitenkin mahdollista myös tilapäisen suojelun perusteella myönnetyllä oleskeluluvalla. Muiden oleskelulupien osalta hakijan tulee täyttää normaalit luvan myöntämisen yleiset ja lupa- tai perustekohtaiset edellytykset. Näihin edellytyksiin ei ole Ukrainan tilanteen vuoksi tällä hetkellä voimassa olennaisia poikkeamia normaalista menettelystä. Muut oleskelulupahakemukset ovat maksullisia ja niiden myöntäminen edellyttää lähtökohtaisesti voimassa olevaa matkustusasiakirjaa. Lisätietoja muiden oleskelulupien hakemisesta löytyy Maahanmuuttoviraston sivuilta.

Työn tai opiskelun perusteella oleskeluluvan saanut saa pyynnöstä kotikunnan, jos oleskelulupa on luonteeltaan jatkuva tai pysyvä. Jos henkilö sen sijaan on saanut tilapäisen vähintään yhden vuoden oleskeluun oikeuttavan tilapäisen oleskeluluvan, voi hän saada kotikunnan, jos hänellä lisäksi on olosuhteet kokonaisuudessaan huomioon ottaen tarkoitus jäädä vakinaisesti Suomeen asumaan. Osoituksena asumisen vakinaisuudesta henkilö voi esittää esimerkiksi selvityksen vähintään kaksi vuotta kestävästä työstä tai opiskelusta.

4.2 Työntekijän oleskelulupa

Kolmannen maan kansalainen voi hakea oleskelulupaa työnteon perusteella, jos hänellä on työnantaja ja työsopimus. Työstä riippuen kyseeseen voi tulla työntekijän oleskelulupa tai muu oleskelulupa ansiotyötä varten. Oleskelulupaa voi hakea Suomessa ja jos edellytykset täyttyvät, lupa voidaan myöntää. Työntekijän oleskelulupaan liittyy saatavuusharkinta eli työnantajan on selvitettävä, onko kyseiseen tehtävään saatavilla kohtuullisessa ajassa työvoimaa Suomesta tai EU/ETA –alueelta. Lisätietoja työntekijän oleskeluluvan hakemisesta ja edellytyksistä löytyy Maahanmuuttoviraston sivuilta.

Oleskelulupa myönnetään tilapäisenä (B) tilapäistä työnteoa varten ja jatkuvana (A) vähintään kahden vuoden tai toistaiseksi voimassa olevan työsuhteen perusteella. Neljän vuoden jatkuvalla oleskeluluvalla oleskelun jälkeen on mahdollista saada pysyvä oleskelulupa. Suurin osa työntekijän oleskeluluvista myönnetään jatkuvina. Lupa myönnetään tilapäisenä esimerkiksi, jos osapäätös on tilapäiseen työhön tai jos kyse on osapäätöstä vaatimattomasta työstä ja työsopimus on kovin lyhyt tai tilapäisluonteinen. Myös tietyissä ulkomaalaislain 77 §:n mukaisissa tilanteissa lupa on tilapäinen.

Tilapäiseen suojeluun perustuva oleskelulupa oikeuttaa työntekoon. Käytännössä tilapäisen suojelun kohderyhmään kuuluvat henkilöt, joilla on tiedossa työpaikka, voivat hakea ensin tilapäistä suojelua ja myöhemmin halutessaan hakea työntekijän oleskelulupaa tai muuta oleskelulupaa työnteon perusteella

Työntekijän oleskelulupa tai muu oleskelulupa työnteon perusteella ei siis tuo automaattisesti oikeutta sosiaaliturvaan ja kunnallisen terveydenhuollon käyttöön, jos henkilöllä ei ole kotikuntaa, vaan oikeutta tulee hakea erikseen Kelalta. EU:n maahanmuuttodirektiivien nojalla työntekijä (ml. kausityöntekijä) pääsääntöisesti rinnastetaan terveydenhuollon palveluiden osalta kotikuntalaisiin (kansanterveyslaki 14 §, erikoissairaanhoidonlaki 3 §). Oikeuden realisointi vaatii, että hoito-oikeus on selvitetty Kelassa (rajalaki 16 §) ja henkilö on saanut todistuksen oikeudesta hoito-etuksiin Suomessa. Henkilön oman hakemuksen lisäksi myös julkinen terveydenhuolto voi pyytää Kelaa selvittämään henkilön oikeutta. Laajennettu oikeus koskee vain työntekijää eikä hänen mukana tulleita perheenjäseniä, ml. lapsia. Oikeus moniin Kelan maksamiin asumisperusteisiin etuksiin syntyy, jos työstä saatava palkka on vähintään 741,75 euroa kuukaudessa. Kaikki työ Suomessa on työeläke- ja tapaturmavakuutettavaa.

4.3 Kausityöhön perustuva oleskelu

Kausityöstä säädetään kausityöläisillä. Kausityö tarkoittaa työtä maatalouden ja matkailun alalla, jota tehdään tiettyinä vuodenaikoina. Kausityön kesto voi olla enimmillään 9 kuukautta 12 kuukauden ajanjaksolla. Kausityöläin mukaisia kausitöitä ovat esimerkiksi maatalous- ja puutarha-alan työt, metsänhoitotyöt ja matkailun alaan kuuluvat työt. Kausityölakia sovelletaan myös vuokratyöhön. Metsämarjojen poimintaan ei tarvita kausityölupaa, jos poiminta kestää alle kolme kuukautta, eikä poimintaa tehdä työsuhteessa. Jos poiminta tapahtuu työsuhteessa, tulee henkilön hakea työntekijän oleskelulupaa (TTOL). Metsämarjojen poiminta ei kuulu kausityölain soveltamisalan piiriin, joten kausityöhön oikeuttavaa lupaa metsämarjojen poimintaan ei voida myöntää.

Kausityöhön tarvittava lupa riippuu siitä, miten kauan työ kestää. Viisumivollisesta maasta tulevat henkilöt voivat hakea alle kolmen kuukauden kausityötä varten kausityöviisumia. Viisumivapaasta maasta (kuten Ukrainasta biometrisellä passilla) tulevat henkilöt voivat hakea Maahanmuuttovirastolta kausityötodistusta. Kausityötodistusta voi hakea myös Suomesta käsin. Kausityötodistuksella henkilö osoittaa työnteko-oikeutensa todistukseen merkityn työnantajan palveluksessa, jota viisumivapaasti maassa oleskelevalla henkilöllä ei lähtökohtaisesti ole. Kausityötodistus ei pidennä viisumivapaan oleskelun aikaa Suomessa ja työnteko-oikeus kausityötodistuksella päättyy, kun todistus päättyy tai kun viisumivapaa oleskelu päättyy.

Jos työskentely kestää yli kolme kuukautta, työnteko edellyttää kausityöoleskelulupaa, jota haetaan Maahanmuuttovirastolta ulkomailta käsin. Ensimmäistä kausityöoleskelulupaa ei voi hakea Suomesta, paitsi jos henkilöllä on voimassa oleva kausityöviisumi tai kausityötodistus, jonka perään henkilön on tarkoitus jatkaa työskentelyä kausityössä

Suomessa. Jos kausityö kestää yli kuusi kuukautta, oleskelulupapäätökseen sisältyy myös työ- ja elinkeinotoimiston osapäätös. Kausityöoleskeluvan pituuden määrittää työsuhteen kesto. Kausityöoleskelulupa on tilapäinen oleskelulupa eikä sen perusteella lähtökohtaisesti määrätä kotikuntaa. Kausityöoleskeluvalla oleskelevan perheenjäsen ei voi saada oleskelulupaa Suomeen perhesiteen perusteella.

Kuten työntekijän oleskelupa, myöskään kausityölupa ei tuo automaattisesti oikeutta sosiaaliturvaan ja kunnalliseen terveydenhuoltoon vaan oikeutta tulee samaan tapaan hakea erikseen Kelalta.

Tilapäiseen suojeluun perustuva oleskelulupa oikeuttaa työntekoon. Käytännössä tilapäisen suojelun kohderyhmään kuuluvien henkilöiden, jotka haluavat työllistyä kausitöihin, kannattaa hakea tilapäistä suojelua, ellei heidän tarkoituksensa ole oleskella Suomessa ainoastaan kausityön keston ajan.

5 Oleskelu ilman oleskelulupaa

5.1 Oleskelu viisumivapaasti tai ilman oleskeluoikeutta

Ukrainalaiset biometrisen passin haltijat pääsevät Schengen-alueelle viisumivapaasti ja voivat oleskella alueella 90 päivän ajan. Henkilön on haettava tarvittaessa viisumivapaan 90 päivän kuluessa oleskelulupaa Maahanmuuttovirastolta. Ukrainan rajalla Schengen-alueelle siirryttäessä ei EU -maiden viranomaiset ole edellyttäneet voimassaolevaa matkustusasiakirjaa, joten Suomeenkin on sisärajan kautta saapunut henkilöitä, joilla ei ole voimassaolevaa oleskeluoikeutta maassa, elleivät he ole hakeneet turvapaikkaa tai tilapäistä suojelua Suomesta. Osalla ukrainalaisista on ns. kansallinen passi (Domestic Passport) tai vanha passi (ei biometrisia tietoja), jotka eivät myöskään oikeuta viisumivapaaseen oleskeluun maassa.

Ukrainasta siirtymään joutuneiden kohdalla voidaan tapauskohtaisesti käyttää Schengen rajasäännösten mukaista humanitaarista maahan pääsyn perustetta ja tarvittaessa myöntää myös viisumi rajan ylitykseen ulkorajalla (itärajalla maahan saavuttaessa). Käytännössä mahdollinen viisumin tarve konkretisoituu jo ennen rajalle saapumista ja mahdollinen viisumi myönnetään lähetystön toimesta. Tilapäistä suojelua haettaessa rajanylityksen yhteydessä ei ole tarvetta viisumin myöntämiselle.

Suomella on käytössä vain Schengen-viisumi, jonka myöntäminen Schengenin viisumisäännösten (asetus EY810/ 2009 ja siten suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä) mukaan edellyttää ns. paluuehdon täyttymistä. Jos tilapäisen suojelun direktiivin mukaista suojelua saava henkilö on viisumivelvollinen, hänen tulee hakea oleskelulupaa, koska Suomella ei ole sellaista viisumia, jota tähän tarkoitukseen voitaisiin myöntää.

5.2 Työnteko ilman oleskelulupaa

Ulkomaalaislain 79 §:ssä säädetään työnteko-oikeudesta ilman oleskelulupaa viisumivapauden tai viisumin voimassaolon aikana. Oikeus on olemassa vain tietyissä, laissa

tarkasti rajatuissa ammateissa ja tilanteissa ja vain viisumin tai viisumivapauden keston ajan. Jos työnteko kestää kauemmin, tulee hakea oleskelulupaa työnteon perusteella. Ilman voimassa olevaa oleskeluoikeutta tai oleskelulupaa Suomessa ei saa työskennellä.

5.3 Oikeus kuntien ja valtion tarjoamiin palveluihin ja etuuksiin ilman oleskelulupaa

5.3.1 Sosiaali- ja terveystyöpalvelut

Myös ilman oleskelulupaa tai -oikeutta Suomessa oleskelevalla on oikeus kiireellisiin terveydenhuollon palveluihin, jotka ovat kunnan tai sairaanhoitopiirin järjestämisvastuulla. Henkilö on paperittoman kaltaisessa tilanteessa, jolloin oikeus saada terveydenhuollon palveluita kattaa vain kiireellisen hoidon (THL 50 §). Kiireellisellä hoidolla tarkoitetaan: äkillisen sairastumisen, vamman, synnytyksen, pitkäaikaissairauden vaikeutumisen tai toimintakyvyn alenemisen edellyttämää välitöntä arviota ja hoitoa. Näissä tapauksissa hoidon aloittamista ei voida pitkittää ilman, että sairaus pahenee tai vamma vaikeutuu. Lisäksi tulee tarjota kiireellistä suun terveydenhuoltoa, mielenterveyshoitoa, päihdehoitoa ja psykososiaalista tukea.

Mikäli ilman oleskelulupaa tai -oikeutta Suomessa oleskeleva henkilö tarvitsee välttämätöntä kiireellistä apua, hänet tulee ensisijaisesti ohjata kuntaan sosiaalihuollosta vastaavalle viranomaiselle, jotta tuen tarve arvioitaisiin. Sosiaalihuoltolain 12 §:ssä säädetään jokaisen kunnassa oleskelevan henkilön oikeudesta kiireelliseen sosiaalihuoltoon. Säännöksen mukaan jokaisella kunnassa oleskelevalla henkilöllä on oikeus saada kiireellisessä tapauksessa hänen yksilölliseen tarpeeseensa perustuvat sosiaalipalvelut siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu. Sosiaalihuoltolain mukaista kiireellistä sosiaalipalvelua haetaan oleskelukunnasta. Kela myöntää perustoimeentulotuesta vähintään välttämättömän taloudellisen tuen turvaamiseksi kiireellistä tukea elintarvikkeisiin ja välttämättömiin reseptilääkkeisiin, jos henkilö ei voi toimeentuloaan muuten turvata. Kela ohjaa myös kuntaan tilapäisen majoituksen tarpeen arvioon. Kunta arvioi myös tarpeen mahdollisille sote-palveluille.

Pääsääntöisesti henkilö itse vastuussa kaikista terveydenhoidosta aiheutuneista kustannuksista. Valtiolla on toissijainen korvausvastuu asiakasmaksulain mukaisen ylittävän osuuden osalta, jollei kustannuksia saada perittyä (rajalain 20 § 3 momentti). Korvausta haetaan Kelalta. Sosiaalihuollon osalta kustannukset jäävät kuntaan.

5.3.2 Perus- ja esiopetus, varhaiskasvatus

Viisumivapaasti eli laillisesti mutta turistin kaltaisessa asemassa oleskelevien osalta lapsen ei lähtökohtaisesti katsota asuvan alueella eikä hänelle siten järjestetä perus- tai esiopetusta tai varhaiskasvatusta. Jos lapsi kuitenkin oleskeluoikeudesta riippumatta käytännössä oleskelee kunnan alueella, kunta voi järjestää varhaiskasvatusta tilannekohtaiseen harkintaan perustuen, lapsen etu huomioiden. Lyhytkestoista oleskelua kunnan alueella ei voida pitää velvoitteen synnyttävänä asumisena, vaikka perusopetuslaki ei edellyttäkään, että lapsen asuminen kunnassa olisi pysyvää. Oleskelun kestoa voi kuitenkin olla vaikea

ennakolta arvioida. Asia tulee arvioida kunnassa tapauskohtaisesti ja ratkaista lapsen edun mukaisesti. Ensisijaisesti tulee pyrkiä ohjaamaan tilapäisen suojelun piiriin.

Jos esi- tai perusopetusta saavalla 6–15-vuotiaalla tai muulla kotikuntakorvauksen piiriin kuuluvalla oppilaalla ei ole kotikuntalain mukaista kotikuntaa Suomessa, valtio on velvollinen maksamaan opetuksen järjestäjälle kotikuntakorvauksen. Ilman oleskeluoikeutta Suomessa oleville lapsille voi varhaiskasvatuksen järjestäjä tarveharkintaisesti järjestää varhaiskasvatusta.

6 Lisätietoa

Sisäministeriön sivuilta: [Sisäasiainhallinnon toiminta Ukrainan kriisissä - Sisäministeriö \(intermin.fi\)](#)

Maahanmuuttoviraston sivuilta:

[Usein kysyttyä: Venäjän hyökkäys Ukrainaan | Maahanmuuttovirasto \(migri.fi\)](#)

[Tilapäinen suojelu | Maahanmuuttovirasto \(migri.fi\)](#)

[Oleskelulupa | Maahanmuuttovirasto \(migri.fi\)](#)

Työ- ja elinkeinoministeriön sivuilta:

[Venäjän hyökkäys Ukrainaan – työ- ja elinkeinoministeriö \(tem.fi\)](#)

[Usein kysyttyä Ukrainasta saapuvien palveluista – kotoutumisen osaamiskeskus, työ- ja elinkeinoministeriö \(kotoutuminen.fi\)](#)

[Tietoa Ukrainan tilanteeseen liittyen kotoutumistoimijoille – kotoutumisen osaamiskeskus, työ- ja elinkeinoministeriö \(kotoutuminen.fi\)](#)

Opetus- ja kulttuuriministeriön sivuilta: [Venäjän hyökkäys Ukrainaan ja vaikutukset toimialalla - OKM - Opetus- ja kulttuuriministeriö](#)

Valtioneuvoston sivuilta: [Venäjän hyökkäys Ukrainaan \(valtioneuvosto.fi\)](#)

Ulkoministeriön sivuilta: [Venäjän hyökkäys Ukrainaan - Ulkoministeriö \(um.fi\)](#)

Sosiaali- ja terveysministeriön kuntainfosta: [Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut Ukrainasta tulleille henkilöille](#)

Kelan sivuilta: [Tietoa Ukrainan sodan vaikutuksista Kelan etuuksiin - kela.fi](#)

Poliisin yhteystiedot tilapäisen suojelun nojalla oleskelulupaa hakeville ja turvapaikanhakijoille: [Poliisin yhteystietoja turvapaikanhakijoille - Poliisi](#)

Rajavartiolaitoksen sivuilta: [Ukrainan sodan vaikutukset maahantuloon | Rajavartiolaitos](#)